

UDK/UDC: 821.163.42.09 Nazor, V.

Marija Gračaković

CRIKVENIČKE STVARALAČKE GODINE VLADIMIRA NAZORA

Jedna crikvenička ulica, što vodi prema Selcu, danas s razlogom nosi ime Šetalište Vladimira Nazora. Njome je tijekom svog crikveničkog desetljeća (1920.-1930.), bezbroj puta u predvečerje, u pratnji svog vjernog psa Šarka, šetao književnik, ponosni osamljenik predan svojoj zadaći brige o djeci koju mu je društvo povjerilo da im bude i otac i majka.

Lijep je osjećaj mjeriti svoj hod stazama pjesnikovim, ponešto drugačijim očima pogledati prostore svog svakodnevlja i ustvrditi: ovom je stazom, ulicom, ovim pješčanim žalom kročila noga pjesnikova. Možda ga je baš ovuda pratio vjerni Šarko, pogledavajući žmirkavim očima, budno pazeći da On ne učini pogrešan korak.

VLADIMIR NAZOR (Postire, 30. svibnja 1876. – Zagreb, 19. lipnja 1949.) hrvatski je pjesnik, pripovjedač, feljtonist, esejist i putopisac. Njegovi mnogobrojni ciklusi lirskih i epskih pjesama, beletristička proza, epovi, dnevnički zapisi, poetičko-književne studije, pjesme i priče za djecu predstavljaju bogato djelo koje je, nastavši u razdoblju od preko pola stoljeća, znatno utjecalo na razvoj hrvatske književnosti i čitalačku publiku.

Rođen je u Postirama na otoku Braču, gimnaziju je završio u Splitu, prirodne znanosti studirao u Grazu i Zagrebu. Kao nastavnik srednjih škola službovao je u Splitu, Zadru, Pazinu, na preparandijama u Kopru, zatim u Kastvu, gdje je do 1918. godine bio ravnatelj. Često je, dakle, mijenjao boravišta, ali je njegov život uvijek ostajao isti. Karakterizirale su ga: *osamljenost, knjige, priroda*.

Početkom 1920. godine postavljen je za ravnatelja Dječjeg doma u Crikvenici, s položajem i plaćom gimnazijskog ravnatelja, i tu će, s jednogodišnjim prekidom, ostati do početka 1931. godine. Susret s Crikvenicom i morem značio je, kako sam reče, povratak *"na rodni Jadran"*. Stigao je krajem ožujka jedne prohladne vjetrovite večeri, a s njim su bile majka Marija i najstarija sestra Irma. Dom je bio utočište slabunjavo i bolesnoj djeci ondašnje države Kraljevine Jugoslavije, smješten u zgradi nekadašnjeg pavlinskog samostana, današnjeg hotela "Kaštel". Sestra Irma bila je također namještenica u Domu – nadglednica cjelokupne domske garderobe, uz mjesečnu plaću, stan i opskrbu, a za majku je Nazor plaćao smještaj. Ona je bila nemoćna starica u

crnini, s licem punim brazda, sijedom kosom i glasom bez snage i zvuka, ali s potrebom da se još za nešto brine, da bude od pomoći.

Crikvenički dani Vladimira Nazora u znaku su vrlo savjesno obavljanih poslova i velike brige za djecu. Živio je povučeno provodeći u Domu najveći dio dana, a izvan ograde domskog parka izlazio je tek navečer u osamljeničke šetnje uvijek istim putovima kojima se kretao pomalo otežalim korakom, zakupljen mislima.

Ostalo je zabilježeno da bi se šutljivi i tihi pjesnik razveselio tek nakon više šalica čaja s rumom ili kad su u njegovoj blizini bila djeca, a on bi im pričao priče, sve jednu ljepšu od druge. Djeca bi ga slušala ne trepćući, a on je vidljivo uživao okružen takvom publikom. Sva su ga djeca zvala "barba", kako se govorilo u Crikvenici, bez obzira iz kojeg su kraja stigla u Dom. O njegovoj brizi i odnosu prema djeci, bolje i ljepše od bilo kojih šturih dokumenata, kazuje knjiga "Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma" (1929.).

*"Kad dođe među djecu, on baci krinku s lica, poda se sav onim malim dušama. Valjao se s njima po travi, tražio kao i oni školjku u pijesku, provodio čitav dan s njima i baš kao i oni. On nije više znao no za tu zgradu i za taj park ograđen visokim zidom. Na rijetka pisma, što ih je samo spočetka primao, nije ni odgovarao. Već mu se činilo da se pomladio i preporodio, a najviše se radovao kad bi mu tko kazao da je čak podjetinjio."*¹

U Domu je 1920. godine kao činovnik radio i mladi pjesnik Gustav Krklec, a kao advokatski pripravnik u Crikvenici je boravio čakavski pjesnik Drago Gervais. Nazorov dugogodišnji znanac, a kasnije i prijatelj, bio je poznati kipar, Crikveničanin Zvonko Car. Njihovo je prijateljstvo počelo sasvim slučajno kada je Car imao sedamnaest godina, a Nazor ga je zaposlio da pazi na djecu – neplivače.

*"Za mladića je to, uz džeparac i hranu, bila vrlo ugodna dužnost, jer je često morao paziti i biti u društvu zgodnih mladih djevojaka „neplivačica..."*²

Car se kasnije prisjećao da, osim skromnog jelovnika i loših cigareta što ih je pušio, Nazor nije štedio na sebi: oblačio se po modi, imao fino rublje mnogo je pazio na svoj izgled.

Zabrinut za zdravlje, često je posjećivao liječnika i zubara. U to je vrijeme pušio strahovito jake cigarete "Sava" i naprosto ih je "gutao" jednu za drugom,

¹ Vladimir Nazor "Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma", Izdanje knjižare Z. i V. Vasića, Zagreb, 1929., str. 46.

² Gordana Milić "Stari mladić do kraja", Novi list od 23. 05. 1976. str. 19.

pa bi se prostorija u kojoj je boravio brzo ispunila dimom i ostrim mirisom cigareta.

Nazor je imao svoj način života, sređen i jednostavan i nije ga htio mijenjati, niti je dopuštao da mu itko smeta u njegovoj samoći. Kako je bio osobenjak, suživot sa Crikveničanima svodio se na rijetke, uglavnom formalne susrete.

*"Pričinjalo mu se da tako voli život i ljude i baš zbog toga ne silazi među njih da ga ne dodirnu i ozlovolje onim što je u njima kruto i nečisto. On ih je volio, ali izdaleka; promatrao ih je i proučavao, ali iz prikrajka."*³

U Domu je izveo veliko reformatorsko djelo: podigao je jedan kat, proširio prostorije, uredio park i kupalište i tako s velikim stvaralačkim i umjetničkim poletom iz stare i zapuštene zgrade učinio zavod u kojem su djeca, pri dodiru s morem, zaista mogla doživjeti fizički i duševni preporod.

S književno-stvaralačkog aspekta ukazuje nam se ovo Nazorovo desetljeće kao veliko i sretno razdoblje iako je, površno gledano, prošlo u znaku službeničke osrednjosti. U Crikvenici je stvorio četiri knjige pjesama: "Niza od koralja", "Pjesme o četiri arhandela", "Deseterci", te "Pjesme o bratu Gavanu i seki Siromaštini". Umjetnički najzrelija i najdotjeranija je "Niza od koralja". To je lirika mora, poezija čovjeka koji se nakon toliko godina vratio – moru. Gotovo sve pjesme su simboličke, iskazuju emotivnu snagu, njegovo pronađeno **Ja**, pokušaj razmatranja smisla življenja u vremenu.

*"Sabran i miran, on opet piše s lakoćom oblikovane sonete i strofe pa se svaka pjesma, gotovo svaka, čita ili kao sretni treptaj bića u prizoru mora, ili pak kao osjećaj unutrašnjih nemira, prošlosti vlastitoga bića što se u tišini i mirnoći očituje, a hoće se iskazati što je nataloženo na dnu biti."*⁴

Možda najznačajnija, a svakako središnja pjesma ove zbirke je "Galeb". Iz modrog okvira ovog soneta izranja bijeli galeb kao simbol ljudskog traženja smisla života i sreće kao bitnog dijela toga smisla. Tiho i polagano lebđenje galeba između dviju modrina, u beskraju svijeta i njegovih tajni. Tišinu zaupitanosti prekida "krik neutješljive boli" – osamljenik se vraća svom dalekom žalu.

U knjigama proze koje su ovdje nastale: "Šarko", "Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma", "Priče iz djetinjstva", "Priče s ostrva, iz grada i sa planine" dao je Nazor nešto jedinstveno: vlastiti život u obliku potpunih, zaokruženih priča. U tim knjigama iznesene su sve bitne faze u njegovom životnom razvitku: djetinjstvo na rodnom otoku, školovanje u Splitu, boravak u Kastvu, a u tim pri-

³ V. Nazor "Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma", Izdanje knjižare Z. i V. Vasića, Zagreb, 1929. str. 26

⁴ Šime Vučetić "Vladimir Nazor", Mladost, Zagreb, 1976., str. 138

čama on iznosi i svoj pogled na svijet kako se stvarao od najstarijih dana do pune zrelosti.

Roman "Šarko" je na prvi pogled jedan ulomak iz pjesnikova života gledan očima psa, a u stvari je pokušaj da se vlastiti život promotri ne onako kako ga obično gledamo: iz nas samih, već onako kako se on pričinja motriteljima oko nas. U pojedinim dijelovima "Šarka" iznesen je u detalje Nazorov život i rad u Domu: smrt majke, rad njegove sestre, njegova soba i lektira, odnosi s učiteljicama, djecom. U prva dva dijela romana mjesto radnje je Crikvenica i dio Hrvatskoga primorja, a u

trećem Podgorje. Zagledati se jednom u ono istinsko, ljudsko koliko ga ima u nama i u ljudima oko nas, osnovna je nit ovog djela koje je **kombinacija realnosti, fantazije i snova**.

Glavni lik romana je Šarko Kloštarić, Nazorov pas. Je li Šarko uistinu samo pas? Ne, on je junak romana, pas koji misli, pasji govori, duboko osjeća, razumije. Govori u prvom licu iznoseći autoanalizu samoga pjesnika, on je njegovo "drugo ja". Bijel s crnim pjegama na leđima i boku, te crnom prugom na čelu Šarko Kloštarić, sin kujice Lile, trčkaralo i njuškalo, od početka je osjetio da je ljubimac tome čovjeku, osamljeniku koji živi u "kloštru", kojemu je pjesnik podigao jedan kat, muči se, radi, tjera druge na rad *"kao da bi preko noći htio pretvoriti taj trošni kloštar u začarane dvore"*.

Čudno je psu što On uvijek nešto gradi, dograđuje, a gotovo, dovršeno djelo izgubi za njega svaku draž. Šarko je postao svjestan da ga On najviše voli. Postao mu je pratilac na njegovim šetnjama, svjedok njegova rada danju i za dugih večeri. Šarko razmišlja pjesnikovim mislima, toliko se preobrazio da se pita *"Jesam li ja uopće pas?"*

Svake večeri, prije spavanja, On ga prati preko parka u dvorište, gdje u štali spava. Ponekad pak spava pored Njega na knjigama, na rukopisima punim priča, pa nije čudo što je Šarko *"progovorio"* kazujući roman o svome gospo-

daru. Nazor je kriv za sve to, jer je *"prenuo u meni nešto što nije pasje. On je neki čarobnjak koji dava dušu stvarima, preobrazuje ljude i životinje"*.

Šarko je svome gospodaru vjerniji od čovjeka, vještiji je od svih njegovih životinja u parku i štalama, posebno od bezobraznog mačka Mihe koji se bio uvukao čak ispod odra njegove majke i promatrao ga svojim zelenim očima. Samo Šarko shvaća smrt, a ne taj mačak ili šepuravi paun Pavo iz parka.

U prvom dijelu romana ("U bivšem samostanu") njih se dvojica: pas i Gospodar vrte na mjestu, gledaju jedan drugoga, ali pas je glavno lice i ogledalo u kojem se On odrazuje. U drugom dijelu ("Gospodarev povratak") sam naslov označava Nazorov povratak u Crikvenicu nakon jednogodišnjeg izbjivanja, kada je bio imenovan direktorom Ženske realne gimnazije u Sušaku. Dok u prva dva dijela romana govori o Crikvenici, a radnja je ograničena na događaje u Dječjem domu, u trećem dijelu ("U carstvu prosjaka") dolazi do izražaja Nazorova težnja da priča o životu u prirodi, a radnja se odvija na Velebitu, u Podgorju. Pjesnik će se opet naći "među ljudima" i početi *"drugačije gledati i novo vidjeti"*. Učinit će nam se poput guštera koji je izmilio iz tamne gomile na svjetlost i oprezno se kreće među ljudima koje susreće - kao da je tek novo prohodao.

Pas se mudro ponaša u sredini punoj simbola, a promatrajući svoga gospodara zapaža mnoge zagonetne strane njegove ličnosti i, pasji iskreno, katkad lukavo progovori ili sugerira lavežom, ako ne zna reći. Šarko je biće koje se najviše služi sluhom i njuhom. Kada on osjeća miris, znači da spoznaje dio života koji može podnositi, a kada osjeća smrad – zna da nešto ugrožava njega i gospodara.

Roman je prije svega značajan po piščevom autobiografskom elementu i izvjesnoj iskrenosti i strasti koje su značajne za velika djela, a kod široke publike djelo je bilo izazvalo pozornost po naizgled sporednom elementu – psu Šarku. Danas je teško, gotovo nemoguće, naći u knjižnicama primjerak ovog romana.

Pred kraj Nazorova boravka u Crikvenici, 1928. godine umrla mu je majka. Sahranjena je u crikveničkom groblju. Danas nema više nikakvog traga grobu Marije Nazor.

Godine 1931. Nazor uz pomoć bana Josipa Šilovića dobiva premještaj u Zagreb kao honorarni upravitelj Sirotišta na Josipovcu. Tako se preselio u Zagreb, ali nije sa sobom poveo Šarka. U svome "Dnevniku" ostavio je bilješku da ga namjerava "prenijeti" na Brač. To se, međutim, nije dogodilo. Tako je ovaj junak romana, podložno i vjernošću opterećeno biće, doživio sudbinu drugih pasa koji ostare... Zadnje mu je počivalište u jednom kutu parka uz hotel "Kaštel".

Crikvenički period Nazora "mistika" i "mislioca" ovime je završen. Početkom 1931. godine bilježi: **"Preselih se opet u Zagreb..."**

Sažetak

Hrvatski književnik Vladimir Nazor, čije je djelo znatno utjecalo na razvoj hrvatske književnosti, deset je godina djelovao u Crikvenici kao upravitelj Dječjeg doma. To je ujedno njegovo sretno stvaralačko desetljeće u kojem je stvorio četiri knjige poezije i četiri knjige autobiografske proze.

Ključne riječi

Pjesnik, Crikvenica, Dječji dom, pas Šarko, autobiografske pripovijetke i roman, poezija

Summary **Marija Gračaković**
Vladimir Nazor 's fruitful Crikvenica years

Vladimir Nazor, the Croatian writer whose work has influenced the development of Croatian literature worked in Crikvenica for ten years as the director of the Children's home. This is his happy and creative decade in which he wrote four books of poetry and four books of autobiographical prose.

Keywords

Poet, Crikvenica, Children's home, dog Šarko, autobiographical stories, novel, poetry.

Literatura**a) DJELA VLADIMIRA NAZORA**

Nazor Vladimir: Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma, Izdanje knjižare Z. i V. Vasića, Zagreb 1929.

Nazor, Vladimir: Šarko, Knjižara Z. i V. Vasića, Zagreb, 1930.

Nazor, Vladimir: Niza od koralja, Knjižara Z. i V. Vasića, Zagreb, 1930.

Nazor Vladimir: Priče, ŠK, Zagreb 1982.

Vladimir Nazor, MH i Zora, Zagreb, 1965. Pet stoljeća hrvatske književnosti

b) LITERATURA O VLADIMIRU NAZORU

Barac, Antun: Vladimir Nazor, Nakladni zavod Jug, Zagreb, 1918.

Milić, Gordana: Stari mladić do kraja, Novi list, 1976.

Vučetić, Šime: Vladimir Nazor, Mladost, Zagreb, 1976.

Zidić, Igor: Sveti lug, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1975.

Žeželj, Mirko: Tragom pjesnika Vladimira Nazora. Stvarnost, Zagreb, 1973.

Autorica

Marija Gračaković, Crikvenica, profesorica u Srednjoj školi dr. Antuna Barca Crikvenica.